

HISTORIE VLAKBIJ HUIS

Jaargang 2018

2018	januari	Charters	Bob Reidsma
2018	februari	Het Leiderdorpse museum gaat verhuizen	Bob Reidsma
2018	maart	Steenfabriek Ouderzorg deel 1	Bob Reidsma
2018	april	Steenfabriek Ouderzorg deel 2	Bob Reidsma
2018	mei	Leiderdorp in beeld	Bob Reidsma
2018	juni	Vroeg- Middeleeuwse Friezen in Leiderdorp deel 1	Bob Reidsma
2018	juli	De grenzen van Leiderdorp	Peter Diebels
2018	augustus	Vroeg- Middeleeuwse Friezen in Leiderdorp deel 2	Bob Reidsma
2018	september	V.O.C. porselein in Leiderdorps Museum	Peter Diebels
2018	oktober	Vroeg- Middeleeuwse Friezen in Leiderdorp deel 3	Bob Reidsma
2018	november	Een verloren Britt in Leiderdorp deel 1	Peter Diebels
2018	december	Een verloren Britt in Leiderdorp deel 2	Peter Diebels

Alck Nicolaes Claez Moij Schout inden ambachte van Leijderdorp (januari 2018)

Doe kunt ende kennelijcke eenen igelijck en dient behoort dat voor mij ende voor Willem Friez van Heugelenburch ende Jacob Arissz van Heugelenburch, schepenen des selffs ambachts, als getuijge tot kennisse van desen geroepen.

In eijgenen persoon gecoomen ende [ver]scheenen sien Cornelis ende Sijmon Dircxz van Bronsgeest beijde woonende tot Noortwijck noch Maertgen Dircx dr. van Bronsgeest wede. van Crijn Franssz bolle woonende tot rotterdam elcx voor een gerecht vierde part erffgenamen *Ab intestato* van Sa. Eva van Raephorst naergelatene dochter van Aeriaen Gijsbertssz van Raephorst ende Elisabeth Dircx dr. van Bronsgeest ende sulcx te samen voor drie vierde parten.

Ende noch Pieter van Raephorst vleeshouder binnen de stadt leijden, voor hen selven ende als ten deese [ver]vangende ende hen starck makende voor sijnen broeder Gijsbert van Raephorst mede erffgenamen vande voorz o[ver]ledene voor het resteerende vierde parte.

Ende [ver]claerden sij comp[aran]ten indier qualite int openbaer achter volgende seeckre bez. Voorwaerden [ver]cocht te hebben gelijc sij dienvolgende wel ende wettelijcke transporteerde cedeerde ende op drougen bij desen Aen ende ten behouve van de heer dr. Franciscus Gommarus off actie van de selve [ver]crijgende:

-Een partije lants gelegen aen twee campen inde Monnicke polder inden ambachte van leijderdorp te samen groot volgens de meetinge ende caerteeringe van mr. Johannis Druw geswooren lantmeeter van rijnlant

-Drie morgen, twee honden, ende ses roeden op de caerte geteeckent mit de letteren A ende B als te weten t'partije A: Negenhondert achtenveertich roeden, en B: tien hondert en achtenvijftich roeden Breet int geheel ten noortoosten de dwerswetering ten suijsuosten de wede. vanden E. Jan Meijndertz van Aeckren in sijn leven al in rade der stadt leijden ten suijsuwesten de Monnicke Kade daerinne begrepen ende ten noort-oosten den cooper selffs ende dat bij den Hoop en sonder maet als de maet mitte voette stootende, bij desen Ende dat vrij ende sonder eenige belastinge doch als buijldgoet behoudende den heer sijn recht Wijders mit soodanige [ver]dre conditien servituijten vrijdommen ende waringen als begrepen staen in de oude origineele waerdbrieven ende andre bescheijden daer van sijnde trecht vande welcke voor soo veel de [ver]coopers die machtich sijn den cooper volgen sullen mit alle trecht toe ende aenseggen vandien ende waer naer hij hen oock sal hebben te reguleren,

Beloovende voorts sij comp[aran]ten in qualite voorsz., t' voorsz. [ver]coft te vrijen ende waren van allen commer ende beswaringe die daer op t'sedert de jongste [ver]coopinge gebracht ofte gestelt soude moogen sijn. Onder [ver]bant van haer comp[aran]ten persoonen en[de] generalijck alle hare goedren roerende ende onroerende jegenwoordige ende toecoomende stellende de selve ten bedwange ende executie van allen s' heeren rechten ende rechtren

Ten laesten bekende sij com[aran]ten voorn[oem]t ter saecke der voorsz. [ver]coopinge cessie ende op drachte al wel ende ten vollen [ver]noucht voldaan ende betaelt te zijn den laesten penning mitten eersten

Ende dat mit een somme van Drie Duijsent twee hondert Charolij gls. te xl grooten vlaems stuck in gereden gelde

Alles gedaen te goeder trouwen sonder arch off list Is oirconde soo hebbe ick schout voorsz. Deese ten [ver]lijde vande voorn[oemd]e comp[aran]ten mettet segel ter saecke vant ambacht van leijderdorp [ver]jordent ende t mijne daer achter op gedruet bevesticht ende de selve tot meerder [ver]seecrertheijt neffens de voorsz. Schepenen onder de plicque als mede ten prothocolle geteijckent opten sestienden April Ao. xvi. sevenentsestich.

[Handtekeningen:

Willem Vriesen van Hogelenburch, Jacob Aerijens]

Bob Reidsma

Het Leiderdorps Museum gaat verhuizen.

(februari 2018)

Na een lange periode van gesprekken, overleggen, alternatieve plannen, dit alles onder het kopje “De Sterrentuin Carrousel” heeft de Leiderdorpse gemeenteraad in oktober 2017 de financiering goedgekeurd van de plannen van het college om de Sterrentuin het centrale punt van de Leiderdorpse welzijnssector te maken.

Om dit mogelijk te maken, moet ondermeer het Leiderdorps Museum plaats maken en verhuizen naar een nieuwe locatie: het gebouw van de voormalige Gemeentewerf aan de Simon Smit weg. Dit gebouw, gelegen naast de brandweerkazerne, gaat ruimte bieden aan het Museum en enkele andere organisaties. Voor er kan worden verhuisd, moet er veel werk verzet worden. Wat een prachtig nieuw museum moet - en gaat - worden, is nu nog een garage met oude roldeuren.

In goed overleg met het museum, worden momenteel de laatste details door de gemeente uitgewerkt. De museumruimte wordt iets groter dan de huidige ruimte voorzien van een receptieruimte waar de gastvrouw of gastheer de bezoekers kan ontvangen. Het museumdepot moet groter gaan worden. Het Museum ontvangt regelmatig nieuwe voorwerpen, foto's, afbeeldingen en geschriften. Een grotere depotruimte is daarom meer dan welkom. Tot vreugde van de medewerkers van het Museum komt er een groter kantoor, meer ruimte voor o.a. het houden van vergaderingen, het registreren en bewerken van nieuwe voorwerpen, het onderhouden van de bestaande collectie van meer dan 4.000 artefacten.

Het nieuwe onderkomen biedt ook de flex-ruimten die door de gebruikers naar behoefte gebruikt kunnen worden. Hiertoe behoort ook de voormalige kantine van de gemeentewerf, een zeer geschikte ruimte voor presentaties, cursussen, vergaderingen en grotere ontvangsten.

Ook aan de buitenkant wordt het gebouw opgeknapt en op de gevel komt een duidelijk naambord “Leiderdorps Museum”. Volgens de huidige planning moeten de werkzaamheden in november van dit jaar afgerond zijn en kan er eind november, begin december verhuisd worden.

Ondertussen werkt het Museum aan een grote openingstentoonstelling in 2019 over de opgravingen die in 2013 plaats hebben gevonden op de locatie “De Plantage”. Hier heeft in de Romeinse tijd en later, in de achtste en negende eeuw, een nederzetting gelegen die met enige fantasie beschouwd kan worden als de woonplaats van de “Oer-Leiderdorpers”. De opgravingen, verricht door de archeologische afdeling van de Universiteit van Amsterdam, hebben naast een prachtig rapport met de titel “Leithon” meer dan 200.000 opgegraven voorwerpen opgeleverd.

Tot de verhuizing blijven er exposities op de locatie “De Sterrentuin” te bezichtigen. Naast de vaste collectie is tot 1 juni 2018 een kleurrijke expositie van “etnische sieraden” te bezichtigen. Na de zomer tot de verhuizing kunnen de medewerkers van het museum hun eigen verzamelingen exposeren.

Het Leiderdorps Museum denkt op de nieuwe locatie nog beter gestalte te kunnen geven aan zijn motto: “Alles waar Leiderdorp trots op is. Het biedt mogelijkheden voor verdere samenwerking met andere Leiderdorpse culturele en welzijnsorganisaties.

Nieuwe vrijwilligers zijn van harte welkom om in het nieuwe museum mee te helpen.

Bob Reidsma

Steenfabriek Oudenzorg en de Ridder. Deel 1

(maart 2018)

Wie over de van der Valk Bouwmanweg naar Leiden fietst en na het Rosarium rechtsaf slaat komt straatnamen tegen zoals Laan van Oudenzorg, Steengarde, Ovengarde zal zich misschien vragen waar deze namen vandaan komen.

Deze namen hebben betrekking op een steenfabriek die bijna tachtig jaar in dit gebied gelegen heeft. De Steenfabriek "Oudenzorg en de Ridder", opgericht in 1876 en gesloopt in de mid-zestigste jaren om ruimte te maken voor de nieuwbouw van Leiderdorp.

Deze grote fabriek is in opgericht door W.H. van Zanten Jr. en was in de begin jaren bekend als "Steenplaats van W.H. Zanten". De heer van Zanten was in Leiderdorp al actief als industrieel met de Stoomolie- en trasfabriek W.H. van Zanten en Disselkoen, een fabriek die uit lijn- en koolzaad olie perste en van de restanten veevoeder maakte. Rond 1865 verkocht hij zijn aandeel in dit bedrijf om op een naastgelegen kavel de Steenplaats met zijn naam te beginnen.

De naam "Steenplaats W.H. van Zanten" bleef gehandhaafd tot 1901 en ging toen over in "N.V. Steen-Pannen en tegelfabriek Oudenzorg". In 1942 werd de in Oegstgeest gevestigde schoorstenenfabriek "de Ridder" op last van de bezetter gesloten en werd de productie verplaatst naar Leiderdorp. De naam van het bedrijf werd aangepast tot C.V. Steenfabriek Oudenzorg de Ridder & Co. In 1954 werd deze naam omgezet tot N.V. Steen- en kleiwarenfabriek "Oudenzorg en de Ridder". In 1962 heeft de gemeente Leiderdorp, met bouwburgemeester van Diepeningen aan het roer, de fabriek overgenomen, gesloten en gesloopt. Er moest ruimte gecreëerd worden om Leiderdorp te laten groeien. Oudere Leiderdorpers herinneren zich nog het neerhalen van de fabrieksschoorstenen.

Het fabrieksterrein strekte zich zo'n 150 meter langs de Rijn en stak een 500 tot 600 meter diep de polder in. Hierop stonden ondermeer een ovengebouw met 2 zigzagovens waarin stenen van velerlei aard gebakken werden. Deze ovens werden met de hand gestookt, de kolen werden met kruiwagens aangevoerd.

Er was nog een tweede ovengebouw waarin zich een vlamoven bevond. De warmte van de ovens werd benut voor het drogen van de stenen. Drie verdiepingen lagen er boven de vlamoven en de houten vloeren waren met grote kieren neergelegd zodat de warmte zich makkelijk door het gebouw kon verspreiden. De vloeren stonden vol met droogrekken. Over alle verdiepingen lagen rails, zodat de aan- en afvoer van de natte en droge stenen per wagentje kon plaatsvinden.

Een ander groot gebouw was het "persgebouw". Hierin stonden twee machinale strengpersen waarin de ruwe klei werd gestort dat vermalen werd. Als een bruikbare massa met voldoende vochtigheid kwam de klei uit de pers en werd door een kanaal geperst om de juiste steenvorm te krijgen. Op een snijtafel werd deze strengen met klei op de juiste afmeting gesneden. De natte stenen werden per wagen naar de "Haaghuizen" elders in het bedrijf gevoerd.

Drie namen zijn we al tegen gekomen die leiden naar een straatnaam, Laan van Oudenzorg, Overgaarde en Haaghuishof.

N.b. Voor dit artikel is o.m. gebruik gemaakt van het geschrift "**Zoals de Steenfabriek Oudenzorg De Ridder en Canton was**" van W.H. van Doesburg.

Bob Reidsma

Wie over de van der Valk Bouwmanweg naar Leiden fietst en na het Rosarium rechtsaf slaat komt straatnamen tegen zoals Laan van Oudenzorg, Steengarde, Ovengarde zal zich misschien vragen waar deze namen vandaan komen.

Op het terrein van de steenfabriek lag naast het “persgebouw” een ander groot gebouw, het “ovengebouw”. Het “ovengebouw” was een groot stenengebouw waarin twee “zigzagovens” waren ondergebracht.

Een zigzagoven is een oven waarin continu stenen werden gebakken en het vuur, dus de warmte, rondging. Behalve dat het vuur van links naar rechts ging was er ook nog een op- en neergaande beweging van het vuur. Er waren tussen de compartimenten muren aan gebracht, afwisselend links en rechts die de compartimenten met elkaar verbonden. De opzet van de zigzagovens was om zo optimaal gebruikt te maken van het vuur en de warmte die omhoogtrok. Boven de ovens werden droogrekken geplaatst zodat ook het laatste restje warmte gebruikt werd om stenen te drogen.

Om al die verdiepingen te bereiken was er een goederenlift tussen beide ovens geplaatst. Hiermee werden de kruitwagens met kolen naar boven gebracht. Ook de karren met verse stenen, die uit de pers kwamen, gingen naar boven om te drogen. De gedroogde stenen werden later per lorrie weer afgevoerd.

De kolen werden van bovenaf in de ovens gestort door dekseltjes in de vloer te openen en hierin, met een kolenkit, de kolen in de vuurkamer te laten vallen. Het handmatig stoken van de ovens was een zwaar werk. De stoker stortte ieder half uur een kit met kolen in de vuuropeningen, kolen die hij uit de kruitwagens schepte. Het was ook de stoker die de kolen beneden ophaalde en met de lift naar bovenbracht.

Direct naast de zigzagovens was een ruimte waar, voornamelijk in de winter, apart aardewerk werd gemaakt. Hier werden ondermeer beelden geboetseerd die na gereedkomen geplaatst werden in kerken of kloosters. Deze, soms, forse beelden, werden na het boetsen in grote stukken gesneden zodat ze in de ovens paste. Daarna werden deze stukken zeer voorzichtig gestookt om te voorkomen dat er scheurvorming optrad.

Zonder dat het woord “duurzaamheid” bekend was, werd niet alleen de energie zoveel mogelijk benut maar ook niet bruikbare of oude stenen werden als grondstof gebruikt. In het ovengebouw stond een wals die stenen tot gruis vermaalde. De wals was een grote ronde bak waarin twee zware en brede ijzeren wielen draaiden. Deze ronddraaiende wielen vergruisde het puin dat vervolgens via een trechter in een kruitwagen viel. Dit gruis werd vervolgens gebruikt als vulmiddel bij het dichtsmen van de poorten als een ovenkamer vol was en dus klaar was om te stoken.

Onder het grote dak van het ovengebouw waren ook de opslagplaatsen van de vetkolen te vinden. De kolen werden met vletten over water aangevoerd vanuit Leiden en met de hand vanuit de vlet in de kruitwagens gestort. Daarna liep men met de kruitwagen naar de lift van het ovengebouw. Een zwaar werk tot een “jakobs ladder” werd aangeschaft waarmee de kolen via een gat in het dak van het ovengebouw gelost werden in de opslagplaatsen. **Bob Reidsma**

N.B. Voor dit artikel is o.m. gebruik gemaakt van het geschrift “**Zoals de Steenfabriek Oudenzorg De Ridder en Canton was**”

van W.H. van Doesburg.

In deze rubriek proberen wij u als lezer maandelijks te verrassen met een interessant verhaal uit de geschiedenis van Leiderdorp en dit te illustreren met een mooie foto, prent of kaart. Vaak putten we hiervoor uit de grote collectie beeldmateriaal van het Leiderdorps Museum of maken gebruik van een afbeelding die berust bij een andere instelling of particulier. Maar wat veel mensen niet weten is dat dit beeldmateriaal ook gewoon online te bekijken en zelfs gratis te downloaden is. Zo kunt u ook zelf door oude foto's van uw stad of dorp bladeren en gebruiken voor een artikel, een verhaal op social media of afdrukken en aan de muur hangen ..

Veel musea, archiefdiensten en instellingen als Beeld en Geluid hebben hun collecties de afgelopen jaren gedigitaliseerd en bieden deze via hun websites of de Collectie Nederland aan. Ook ons museum gaat haar veelal unieke beeldmateriaal digitaal maken en zoveel mogelijk online plaatsen. Het moet dan wel ons eigendom zijn en rechtenvrij, want je mag niet zomaar foto's van derden publiceren.

In de komende tijd zullen we regelmatig aandacht besteden aan foto's, prenten en kaarten van Leiderdorp in de collecties van o.a. het Nationaal Archief, de Provincie Zuid-Holland en Erfgoed Leiden.

Op de site: www.erfgoedleiden.nl/collecties/beeldmateriaal krijg je voor 'Leiderdorp' al bijna 13.500 hits !

Op 19 april lanceerde de provincie Zuid-Holland de website 'Beelden van Vroeger' waarop ruim 3.000 gedigitaliseerde glasnegatieven uit de jaren '40, '50 en '60 en 15 historische films uit haar eigen archief worden getoond. De onderwerpen van de bijzondere beelden variëren van Zuid-Hollandse landschappen en stadsgezichten, aanleg van wegen en bruggen en bezoeken van de Commissaris van de Koningin tot de herstelwerkzaamheden na de Watersnoodramp. Ook de films geven een mooi tijdsbeeld van de wederopbouwperiode en de wijze waarop de provincie profiteert van of strijdt tegen water en Zuid-Hollandse gemeenten zich ontwikkelden. Alle beelden kunnen bekeken, gedeeld, gedownload en hergebruikt worden. Ook kunnen bezoekers van de website informatie over de beelden toevoegen wanneer zij bijvoorbeeld de locatie of personen op de foto herkennen of fouten constateren. De 3.000 glasnegatieven vormen samen met de oude films pas de eerste greep aan materiaal uit het provinciale archief dat als open data, wordt aangeboden. *In de komende jaren zal de provinciale viewer worden aangevuld met nog veel meer gedigitaliseerde provinciale foto- en filmbeelden.*

Foto's van Leiderdorp zijn hier ook te vinden. Nog maar weinig, maar wel materiaal dat nog niet eerder is gepubliceerd. Ook zijn er veel foto's waarbij de plaatsnaam niet was ingevuld en kenners ontdekken dat bijvoorbeeld de foto uit 1949 getiteld 'rijwielpad langs de Does' de Ruigekade bij Leiderdorp weergeeft.

Hieronder ziet u een foto uit 1954, getiteld 'exterieur fabriek'. Het is er een uit een serie van 10, waarvan wij benieuwd zijn wie van u weet om welke fabriek het gaat en waar deze was gevestigd.

Peter Diebels,

Na een week kwam er iemand naar het museum, met het verhaal, dat het huis van de grootouders van Koos Gijzekij was geweest. Ze woonden daar met 11 kinderen. Het huis was alleen bereikbaar via het water met een pontje. De Loodsen werden gebruikt voor de opslag van lomp en metalen voor verkoop. Huis en loodsen zijn gebroken om op het Waardeilan woningen te bouwen

Vroeg-Middeleeuwse Friezen in Leiderdorp deel 1

(juni 2018)

We gaan u de komende maanden geleidelijk meenemen naar de Merovingische en vroeg Karolingische tijd. Hiervoor gaan we zo'n 1300 jaren terug in de tijd. Welke mensen, welke stam, woonden toen in Leiderdorp?

Volgend jaar januari opent het Leiderdorps Museum de tentoonstelling "Nieuw Licht op Leithon". Leithon is de oude Middeleeuwse naam voor Leiderdorp. De expositie is naar aanleiding van de grote opgravingen die in 2013 plaatsgevonden hebben in het gebied De Plantage, ook bekend als het veldje van Samsom. De betrokken archeologen van de Universiteit van Amsterdam omschrijven de opgravingen als uniek voor Nederland, zelfs uniek voor Noordwest-Europa.

In de vroege middeleeuwen bevolkten de stam van de Friezen het kustgebied van de Noordzee. Hun gebied strekte zich uit van Zeeuws-Vlaanderen tot Jutland in Denemarken. Zij woonden in het moerasgebied achter de duinenrij of op de hoger gelegen gebieden langs de Rijn. De Friezen waren meesters in het bouwen van terpen, metname in de gebieden die nu tot Friesland en Groningen worden gerekend.

Op deze terpen, die steeds werden uitgebreid en verhoogd met afval en klei, vond landbouw en veeteelt plaats. Omringd door water hielden zij zich ook bezig met visvangst.

Hun agrarische activiteiten waren productief en omdat zij in het bezit waren van boten, ging men handel bedrijven. Deze handel strekte zich in de loop van de 7de tot 8ste eeuw uit tot het hele gebied van de Noordzee. Ook ging men de rivieren op. Dorestad, gelegen aan de Rijn, groeide uit tot een belangrijke handelsplaats, evenals Domburg en Medemblik. De Friezen verhandelde hun producten ook tot ver in Duitsland, deden zaken in Engeland en hadden handelscontacten in Denemarken en Noorwegen.

Belangrijk voor het handelsverkeer langs de Rijn waren de kleine nederzettingen langs de Rijn. Opgravingen in Katwijk-Zanderij, Valkenburg-De Woerd, Oegstgeest-Nieuw Rhijngest Zuid, hebben deze handelsplaatsen aan het licht gebracht. Ook de nederzetting Leithon speelde een rol in de handel langs de rivieren. De opgravingen brachten vele artefacten naar boven die daarop wijzen. Zo zijn er 45 zilveren Karolingische denarius gevonden met afbeeldingen van Karel de Grote (768-814) en Lodewijk de Vrome (814-840). Muntplaatsen waar de munten zijn geslagen zijn o.m. Tours Frankrijk, Mainz Duitsland, Barcelona Spanje en Dorestad.

Om handel te drijven hadden de Friezen geld nodig, zilveren munten. Die gebruikten zij om de waarde van goederen uit te drukken en om te betalen of te laten betalen. Na het wegvallen van het Romeinse rijk was het gebruik van munten in Noordwest-Europa verdwenen. De Friezen brachten het gebruik weer terug, de eerste zilveren munten werden door de Friezen zelf geslagen. Aan een zijde de god Wodan en aan de andere zijde een slang. Het slaan van munten werd overgenomen werd door de Franken, die ten zuiden en oosten van het gebied van de Friezen woonden en later het gebied van de Friezen onder hun macht brachten (*Van de volgende bronnen is gebruik gemaakt: "Nieuw Licht op Leithon" van Dijkstra, Verhoeven en van Straten, "The Edge of the world" van Micheal Pye en Wikipedia*)

Bob Reidsma

De grenzen van Leiderdorp

(juli 2018)

Vorige maand ontving het Leiderdorps Museum de vraag van een genealogisch onderzoeker of het wel klopte dat een van zijn voorouders in 1892 gewoond zou hebben op het adres Haarlemmerweg 4 te Leiderdorp. Was dit niet een foutje, want de Haarlemmerweg ligt toch in de gemeente Leiden? Het antwoord is dat de bevolkingsadministratie van de gemeente Leiderdorp klopt, want tot 1896 lag deze weg op haar grondgebied. En ook in de vorige eeuw was het oppervlak van onze gemeente groter dan nu het geval is.

Sommige lezers weten waarschijnlijk wel dat de Hooglandse Kerk in hartje Leiden ooit behoorde tot de parochie van Leiderdorp. In 1315 werd hier een kapel ingewijd, vernoemd naar de heilige Pancratius, op het zogenaamde Hooge Land daar waar de Oude en Nieuwe Rijn samenkomen en eind 9^e eeuw de eerste versie van de De Burcht was gebouwd. Om het bezit van dit hart van Leiden werd vervolgens eeuwenlang gestreden tussen de Bisschop van Utrecht en de graven van Holland. Aan het eind van de Middeleeuwen werd de oostgrens van de stad Leiden gevormd door grachten als de Oude Vest en Herengracht en begon daarna het Ambacht van Leiderdorp.

Op een kaart uit 1618 van Jan Pietersz. Dou is goed te zien hoe omvangrijk het grondgebied van Leiderdorp was. Het duurde tot aan 1896 voordat de gemeente Leiden, gedwongen door de groei van haar bevolking en de industrie, uitbreiding buiten de Singels zocht en delen van de omliggende gemeenten Oegstgeest, Zoeterwoude en Leiderdorp annexeerde .

Op een kaart van H.L.A. van Campen is de grensverandering uit 1896 goed te zien. Oegstgeest stond de Stations- en Maredijkbuurt en het huidige LUMC-terrein af en Zoeterwoude raakte veel grond aan de zuidkant van Leiden kwijt. Leiderdorp leverde het gebied Groenoord in en delen van het Noorderkwartier en de Kooi, plus een stukje van de huidige Zeeheldenbuurt.

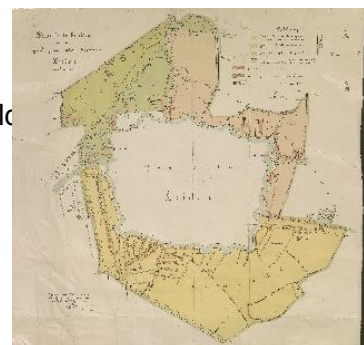
In 1920 volgde een tweede uitbreiding van de stad waarbij Leiderdorp het Waardeiland en de Stadspolder kwijtraakte, waardoor de Slaaghsloot en de Zijl de nieuwe grenzen werden. Uiteindelijk vond in 1966 de laatste grenswijziging tussen Leiderdorp en Leiden plaats waarbij de Merenwijk overging naar de stad.

Deze wijzigingen in de grenzen van onze gemeente verklaart ook waarom het antwoord op onze vraag uit de vorige bijdrage zo lastig bleek. Wij vroegen of u het gebouw, getiteld 'exterieur fabriek' op een foto uit 1954 herkende. Het bleek geen pand langs de Does te zijn, maar een woonhuis behorend bij de fabriek van de firma J.J. Gijzenij gevestigd op het Waardeiland. Nazaten van de firma Gijzenij schreven in het gastenboek van het Leiderdorps Museum dat het om het huis hun grootvader ging en dat er in de loodsen naast het pand een handel was gevestigd in lommen en metalen. Onderzoek in het archief van Leiderdorp wees uit dat de heer J.J. Gijzenij uit Leiden in de periode 1900 -1908 meerdere vergunningen kreeg voor bergplaatsen en loodsen voor lommen, beenderen en oud ijzer. Eind jaren '50 verhuisde de firma Gijzenij naar het gebied tussen de Zijl en de Sumatrastraat in Leiden tot het daar in 1988 vertrok.

Peter Diebels

Bijschriften bij de kaarten

1. H.L.A. van Campen, Situatietekening van de voorgestelde
2. grensveranderingen der gemeente Leiden, 1896
3. Bron: Erfgoed Leiden. [Topografisch Historische Atlas](#)

We gaan u de komende maanden geleidelijk meenemen naar de Merovingische en vroeg-Karolingische tijd. We gaan terug naar de 7de en 8ste eeuw. Welke mensen, welke stam, woonden toen in Leiderdorp?

Begin 2019 opent het Leiderdorps Museum de tentoonstelling "Nieuw Licht op Leithon". Leithon is de oude Middeleeuwse naam voor Leiderdorp. De expositie is naar aanleiding van de grote opgravingen die in 2013 plaatsgevonden hebben in het gebied De Plantage, ook bekend als het veldje van Samsom.

Wie waren die Friezen en waar komen zij vandaan? Al voor de jaartelling woonden er stammen, behorende tot de Germanen, in het gebied dat zich uitstrekte van het Swin in Noord-Vlaanderen tot Jutland in Denemarken. Was dit één bevolkingsgroep dat zich aan elkaar verwant voelde? Dat is niet zeker. Het versnipperde gebied langs de Noordzeekust was te ontoegankelijk en het landschap te verschillend wat veelvuldig onderling contact bemoeilijkte. Nederland zag er geografisch ook totaal anders uit.

Het westelijk deel van "Frisia", dat bestond uit strandwallen, beboste strandruggen met daarachter een hoogveengebied doorsneden door rivieren. West-Frisia werd door het water van de Vlie gescheiden van het kwelderlandschap met terpen dat met Noord-Frisia werd aangeduid. De huidige Waddeneilanden vormden nog een geheel met de rest van het deltagebied. De Vlie, globaal gelegen tussen het huidige eilanden Terschelling en Vlieland, liep diep het land in, daar waar nu het IJsselmeer ligt en eindigde in het "Oer-ij" nabij Velzen.

Het zijn andere bevolkingsgroepen geweest die gemakshalve de bewoners van dit natte en moerassige gebied "Friezen" hebben genoemd.

De Romeinse auteur Tacitus schrijft in zijn verhandeling "Germania" over de "Frisii Maiores" en de "Frisii Minores". De grote en de kleine Friezen.

De Friezen kenden geen schrift. Alles wat in die periode over het gebied en zijn bewoners werd opgeschreven, was van de hand van rondtrekkende monniken die trachten deze stammen tot het christendom te bekeren.

Toch waren er zaken die de bewoners van de diverse gebieden in Frisia met elkaar verbonden. Historici noemen de "Domburg-fibulae", een type mantelspelt dat in het hele gebied van de Nederlandse kust en in delen van het Midden-Nederlandse rivierengebied, zijn gevonden. Ook het Friese gewoonterecht, in de tijd van Karel de Grote opgetekend als "Lex Frisionum", werd met lokale aanpassingen, in het hele gebied gepraktiseerd.

Ook de bewoners van Leithon gebruikte fibulae van het type Domburg. Een bronzen beugelfibula met een niervormige kop- en voetplaat van dit type, is een van de veertien mantelspelden die zijn opgegraven. Hoewel niet vastgesteld kan worden of de gevonden Domburg fibula in Leithon dan wel elders is gemaakt, maakt het gebruik van dit type fibula duidelijk dat er onderlinge (handels)kontakten waren in het hele gebied van Frisia.

Wordt vervolgd.

(Van de volgende bronnen is gebruik gemaakt: "Nieuw Licht op Leithon" van Dijkstra, Verhoeven en van Straten, "De Friezen" van van der Tuuk en Wikipedia). Afbeelding fibula Rijks Museum van Oudheden.

Bob Reidsma

VOC- porselein in het Leiderdorps Museum

(september 2018)

Op 1 september opende het museum zijn deuren voor de nieuwe "Potpourri" tentoonstelling. Een expositie met van alles wat. In aanloop naar de grote archeologietentoonstelling "Nieuw Licht op Leithon" is de bestaande vaste expositie uitgeruimd. De medewerkers van het museum hebben de mogelijkheid gekregen om met hun eigen verzameling de leeggekomen vitrines in te richten.

Bestuurslid Peter Diebels heeft drie vitrines ingericht met Chinees porselein. Porselein gemaakt in opdracht van de Verenigde Oost-Indische Compagnie.

Peter Diebels, afgestudeerd maritiem historicus, heeft tijdens zijn studietijd met een collega, middels een kort onderzoek in kaart gebracht welke VOC-schepen waren vergaan tijdens hun reizen van en naar de Oost en waar. Zij deden dit onderzoek aan de hand van de nog altijd bestaande en uitgebreide VOC-archieven en in opdracht van een professionele berger uit Singapore.

Eén schip trok de speciale aandacht en dat was de "Geldermalsen", een spiegelretourschip dat in 1741 gebouwd is in opdracht van de Kamer van Zeeland. Dit schip vertrok in december 1751 vanuit Canton, China, naar de Republiek der Nederlanden en was geladen met thee, zijde, porselein en 147 staafjes goud. In januari 1752 liep het schip op een rif die te kaart stond als "Geldria's Droogte" en zonk ergens in de buurt van het eiland Banka.

De berger uit Singapore, een Engelsman, vond in 1984 op basis van Peters onderzoek in de Rio archipel een scheepswrak vol geladen met Chinees porselein. De lading werd geborgen maar onderzoek van onder meer het Gronings Museum wees uit dat het porselein uit de Ming periode stamde, een periode die een eeuw vroeger viel dan het vergaan van de Geldermalsen. Ming is de meest bekende Chinese dynastie (1368-1644) en staat voor het authentieke China. Porselein uit die periode wordt zeer hoog aangeschreven. Wel betref het porselein dat gemaakt was in opdracht van de VOC. Maar de berger uit Singapore had niet het hele verhaal verteld. Het gezonken schip was een Chinese jonk en niet de Geldermalsen.

In 1985 werd de Geldermalsen wel ontdekt op de "Admiraal Stellingwerf" in de Zuid-Chinese zee en aan de hand van de gevonden lading porselein kon het schip worden geïdentificeerd. De berger had echter een probleem. VOC-schepen en hun lading zijn nog altijd eigendom van de Nederlandse Staat, waar de schepen ook gevonden zijn.

De berger liet de enorme lading porselein veilen bij Christie's in Londen maar vermeldde niet dat de lading afkomstig was uit het VOC-schip de Geldermalsen maar uit een ander Chinees schip. Peter en zijn studiegenoot, nieuwsgierig geworden door de publiciteit rond de veiling, bezochten vooraf de ruimten waar het porselein opgeslagen was. Snel kwamen zij tot de conclusie dat iets niet klopte.

Hoe het verder gelopen is en hoe Peter in het bezit kwam van de zestien ?? stukken porselein, zowel uit de Chinese jonk als uit de Geldermalsen, kunt u horen en zien in het Museum . **Peter Diebels**

Zaterdag 2 februari 2019 opent het Leiderdorps Museum de tentoonstelling "Nieuw Licht op Leithon". Leithon is de oude Middeleeuwse naam voor Leiderdorp. De expositie vindt plaats naar aanleiding van de grote opgravingen die in 2013 plaatsgevonden hebben in het gebied De Plantage, ook bekend als het veldje van Samsom.

We gaan u meenemen naar de Merovingische en vroeg-Karolingische tijd, de 7de en 8ste eeuw.

Maakten de Friezen die in Leithon woonden, deel uit van een groter geheel of stonden zij op zichzelf?

De Friese stammen die zich in vele nederzettingen langs de Noordzeekust hadden gevestigd, waren aan elkaar verwant en vormden een eenheid in taal, cultuur en handel. Maar een staat zoals we die tegenwoordig kennen, was er niet. De diverse stammen hadden een eigen "elite" en tussen de "elites" was regelmatig contact. In deze elites stonden krijsheren op, aanvoerders die voor de Friese stammen koningen waren.

Finn Folcwalding, die begin 5de eeuw leefde, wordt beschouwd als de eerste koning van de [Friezen](#). Hij is slechts bekend is uit middeleeuwse liederen. Zijn machtscentrum lag vermoedelijk in of nabij [Holstein](#) Noord Duitsland. In het oud Engelse heldendicht "Beowulf" wordt zijn strijd met de Denen beschreven. "Gewiton him ðá wígend wíca néosian fréondum befeallen, Frýsland geséon, hámas ond héaburh. Hengest ðá gýt wælfágne winter wunode mid Finn eal unhlitine. eard gemunde péah þe ne meahthe on mere drifan hringedstefnan": "De strijders keerden terug naar hun huizen in Frisia. Krijgsheer Hengest bleef die winter bij Finn, omdat de zee dichtgevroren was".

Historici denken dat er begin [7e eeuw](#) een Friese koning heeft bestaan met de naam **Audulf**. Het grondgebied waarover deze koning heerste, lag mogelijk in het centraal rivierengebied van Nederland. Er zijn geen geschreven bronnen over deze vorst, maar er zijn wel gouden munten met het opschrift "AVDVLFUS" en "FRISIA" gevonden. De munten dateert men tussen [600](#) en [630](#) en dit zijn de enige tekenen van schrift uit die periode.

De Engelse monnik Beda schrijft in de vroeg middeleeuwse [Historia ecclesiastica](#) uit [731](#) over **Aldgisl**. Hij wordt [koning](#) van de Friezen genoemd. Dat Beda hem koning noemt, is voor historici van wezenlijk belang, omdat de [Frankische](#) bronnen uit die tijd de Friezen steeds als een onderworpen volk aanduiden: zo worden de Friese leiders in hun geschriften [hertogen](#) genoemd en geen koningen. Hertogen waren bij de Franken leenmannen, onderhorig aan de koning. Bij de Friezen was de krijgshere een gemeenschappelijke aanvoerder, een koning, onder wie zij zich aaneengesloten hadden tegen een gemeenschappelijke vijand. Aldgisl had zijn zetel in het centrale rivierengebied van [Holland](#) en [Utrecht](#), mogelijk Dorestad.

(Van de volgende bronnen is gebruik gemaakt: "Nieuw Licht op Leithon" van Dijkstra, Verhoeven en Van Straten, "De Friezen" van Van der Tuuk en de bron Wikipedia. De afbeelding van Aldgillis, staat in de "Chronique ofte Historische geschiedenis van Frieslandt" van [P. Winsemius](#).) **Bob Reidsma**

Vorige maand ontving het Leiderdorps Museum een vraag van een mevrouw uit Londen, die in haar

stamboomonderzoek was gestuit op het overlijden van haar betovergrootvader in het Nederlandse

Leiderdorp in 1841. Zou het museum haar iets meer kunnen vertellen over de reden voor het verblijf van haar Britse voorvader Zephineah Parks in Leiderdorp, waar hij woonde, wat voor werk hij deed en wat de reden voor zijn vroege dood was?

Een bijzonder interessant onderzoek volgde

Uit de registers van de Burgerlijke Stand van de gemeente Leiderdorp, die berusten in de archiefbewaarplaats van Erfgoed Leiden en omstreken, is te lezen dat op 26 februari 1841 de 31-jarige Robbert le Cock, machinist van beroep, samen met de 36-jarige koopman Cornelis de Graaf en beiden woonachtig in Leiderdorp verklaart dat Zephineah Parks, van beroep ' smid ', die ochtend om 04.00 uur op 25-jarige leeftijd is overleden in de woning met huisnummer 125A. De ambtenaar vermeldt in de akte van overlijden dat Zephineah afkomstig is uit Staffordshire, is getrouwd met Sarah Elston en de namen van zijn ouders Jozef Parks en Sara Salter zijn.

Wie was deze jongeman met de bijzondere voornaam en waar werkte hij als smid? Wat was de connectie met deze Robbert le Cock? Werkten zij in een fabriek, in de scheepvaart of bij de net in ons land begonnen Spoorweg- maatschappijen?

En zou er over deze Brit meer in de archieven van de gemeente te vinden zijn?

Dat bleek het geval want Zephineah Parks duikt ook op in de administratie van de dorpskerk aan de

Hoofdstraat; in het zogenaamde *“Register van inschrijving van de eigenaren van de graven en*

van de lijken, welke op de burgerlijke begraafplaats te Leiderdorp begraven worden, 1831 – 1887”.

Dit register bevat alle namen van grafeigenaren en van de begraven personen op het kerkhof van de huidige kerk aan de Hoofdstraat. Op 1 maart 1841 is in het register genoteerd: *“Zephina Paeks, Vriesse Schipper Knecht - 1/11 - 2 - 6 - 24 - 25 jaar”*.

Al was de naam van Zephineah wat anders geschreven, duidelijk is dat hij enkele dagen na zijn óverlijden op 1 maart om 10.30 uur is begraven in een graf van de tweede klasse in rij nummer 6 en grafnummer 24.

Het kerkhof kende in die tijd drie klassen van graven waarbij de eerste klasse de duurste was en de derde het goedkoopst.

Blijkbaar hadden de nabestaanden genoeg geld om Parks een tweedeklas graf te kunnen geven. Zou dat door dezelfde Robbert le Cock zijn betaald? Helaas is het kerkhof aan de Hoofdstraat heden ten dage niet meer zo ingericht als in 1841, zodat de exacte plaats van begraven niet meer te zien is.

De vermelding dat Parks een 'Vriesse Schippersknecht' zou zijn, is dan weer verwarrend, want de

burgerlijke stand ambtenaar had toch duidelijk zijn Britse afkomst genoteerd en geschreven dat hij smid was.

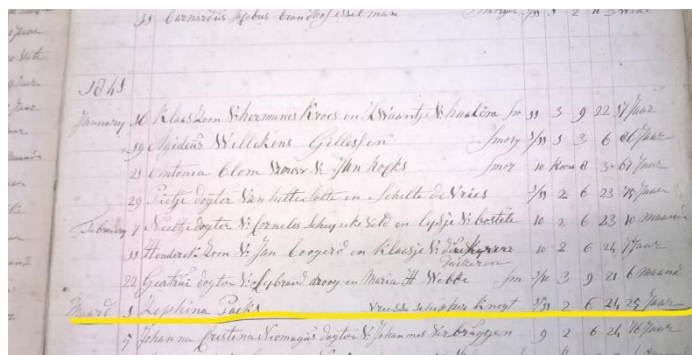
Was hij dan toch als knecht of smid op een schip werkzaam geweest?

Nadat deze eerste informatie met de brieven schrijfster uit Londen was gedeeld ontvingen wij van haar nog wat aanvullende gegevens, die zouden leiden tot de ontrafeling van het mysterie.

Peter Diebels

(wordt vervolgd)

Bronvermelding: ELO in Leiden, Register van Begraven Dorps Kerk Leiderdorp, Burgerlijke stand Leiderdorp

Vorige maand schreven we over een vraag van een mevrouw uit Londen, die in haar stamboomonderzoek was gestuit op het overlijden van haar betovergrootvader in het Nederlandse Leiderdorp in 1841. Wie was hij?

Nadat de eerste informatie met de brieven-schrijfster uit Londen was gedeeld, ontvingen wij van haar nog aanvullende gegevens, die zouden leiden tot de ontrafeling van het mysterie. Zephineah bleek geboren in de plaats Tipton in Staffordshire, dat begin 19e eeuw in het centrum van de industriële revolutie in Engeland lag. Zephineah had een tweelingzus, Sarah, die na haar huwelijk met haar man in Spanje ging wonen. Ook haar broer trouwde en wel in 1839, met de al eerdergenoemde Sara Elston.

De zoektocht richtte zich nu op de namen van Elston en (le)Cock en nadat de genealogische website 'WieWasWie' noch de site van Erfgoed Leiden tot resultaten leidden, was het online krantenarchief van ELO de bron voor vervolgonderzoek. In de Leydsche Courant kwam de naam van Cock in de tijdsperiode 1830 – 1850 diverse malen voor!

Het oudste krantenbericht dateert van 11 november 1839 en vermeldt dat "*De Heeren THOs. Salter en Cock, Machinisten, hebben de eer Heeren Fabrikanten te berigten, dat zij aan de Spanjaardsbrug, nabij Leiden, eene FABRIEK hebben opgericht ter vervaardiging van Stoommachines, persen, ijseren getouwen, radwerken en alle soorten van beweegbare machines*".

Thomas Salter schreef in deze 'advertentie' nog dat hij 9 jaar werkzaam was geweest als directeur bij het Haagse bedrijf Enthoven & co en probeerde zo de lezers ervan te overtuigen toch vooral bij zijn nieuwe machinefabriek bestellingen te doen. In diezelfde Leidse Courant lezen we dat de compagnons in 1841 de opdracht krijgen om de houtschroeven te leveren voor de rails van de aan te leggen spoorverbinding tussen Haarlem en Den Haag. De firma Enthoven & co. kreeg de opdracht om de rails te leveren.

Helaas was de fabriek van Salter en Cock geen lang bestaan gegund, want in februari 1842 roept curator J.L. Klaverwijden uit Zoeterwoude schuldeisers van beide Leiderdorpse kooplieden op zich bij hem te melden.

Op 16 april 1842 is er in de fabriek, gelegen tussen de Zijlpoort en de Spanjaardsbrug, een open dag om alle te verkopen goederen te bezichtigen, waarna op maandag 18 april de verkoop plaatsvond. De locatie van de fabriek is hier aangeduid met het kadastrale nummer Z no. 96, wat op een kaart uit die tijd is aangegeven als perceel in de Stadspolder. Deze polder behoorde toen tot het grondgebied van Leiderdorp. Op 1 maart 1843 wordt het faillissement uitgesproken door curator Klaverwijden in de arrondissementsrechtbank van Leiden. De lijntjes kwamen door deze krantenberichtjes bij elkaar: Salter en Cock waren beide machinist net als de Robbert le Cock, die aangifte deed van het overlijden van Zephineah Parks. De jonge Brit werkte waarschijnlijk dus als smid in de fabriek van (le) Cock. Diens vennoot, Thomas Salter, was ook van Britse herkomst en misschien wel directe familie van de moeder van Zephineah, Sara Salter. Zo ontstaat een beeld van een jongeman, net getrouwd, die de Noordzee oversteekt om in een voor hem geheel vreemd land te gaan werken in de fabriek van wat wellicht zijn oom was. Wanneer hij in Leiderdorp kwam wonen is (nog) niet bekend, wel waar hij woonde. Huisnummer 125A vermeldt zijn overlijdensakte en op grond van de kaarten van Leiderdorp uit die tijd, was dat huis gelegen aan de Zijldijk, de weg die vanaf de huidige Spanjaardsbrug richting De Kaag loopt.

En zo blijkt er onverwacht toch zoveel archief te zijn bewaard in de Leiderdorpse archieven dat een deel van het leven van deze Britse jongeman te reconstrueren viel.

Peter Diebels

*Bronvermelding: ELO in Leiden,
Register van Begraven Dorps Kerk Leiderdorp,
Burgerlijke stand Leiderdorp*

